

Kentsel yaşlanma coğrafyaları: Ankara kentinde yerinde yaşlanma bağlamında yaşlılığın, evin ve mahallenin anlamları

Urban aging geographies: the meanings of old age, home and neighborhood in the context of aging in place in Ankara City

Ertuğrul Murat ÖZGÜR¹ , Semih YILDIRIM² , Gizem SU³

^{1,2,3}Ankara Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, Ankara, Türkiye

ORCID: E.M.Ö. 0000-0002-2146-7721; S.Y. 0000-0002-9066-0752; G.S. 0000-0001-9455-5952

ÖZ

Yakın gelecekte Türkiye’de de yaşlı insanların özel yaşam çevreleri ve bu çevreler içindeki etkileşimler; yaşlıların yaşadıkları, çalıştıkları, zaman geçirdikleri ve bakım hizmeti aldıkları farklı çevrelerin, yerlerin ve toplulukların bağlamsal yönleri daha da önem kazanacaktır. Bu çalışmanın odağında, yerinde yaşlanma bağlamında yaşlılar için yaşlılığın, evin ve mahallenin anlamlarını keşfetmek bulunmaktadır. Çalışma, yorumlayıcı sosyal bilim yaklaşımıyla yürütülmüştür ve bu nedenle nitel yöntem benimsenmiştir. Araştırmanın verisi, Ankara kentinin büyük ölçüde orta gelirli hane halklarının yaşadığı üç ilçesinde oturan 20 yaşlı insanın deneyimlerine dayanmaktadır. Yarı yapılandırılmış soruların sorulduğu görüşmeler yardımıyla elde edilen veriler, nitel analize tabi tutulmuştur. Araştırmanın bulguları, yaşlılığa daha ziyade yalnızlık, güçsüzlük, engellilik, bağımlılık ve değersizlik gibi olumsuz anlamlar yüklediğine işaret etmektedir. Bununla birlikte eve yaşlılar tarafından özgürlük, rahatlık, huzur ve güven gibi daha ziyade olumlu anlamlar yüklediği halde, huzurevi, terk edilmişliğin, mecburiyetin ve kurumsal istismarın mekânları olarak tanımlanmaktadır. Mahalle, yaşlılar tarafından komşuluk, dostluk, karşılıklı güven ve yardımlaşma üzerine temellenen anıların biriktirildiği *yaşanmışlıklar yeri* ve yinelenen gündelik pratikler ve deneyimler nedeniyle *aşinalıklar yeri* olarak betimlenmektedir. Çalışmanın sonuçları, yaşlıların kendi ortamında ve onların bakış açısıyla incelenmesinin, yaşlılığın ve yaşlanma yerlerinin/mekânlarının anlaşılmasının politika ve programların geliştirilmesi için önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yerinde Yaşlanma, Ev, Mahalle.

ABSTRACT

The private living environments of the elderly in Turkey and their interactions within these environments will become even more important in the near future, as will contextual aspects of varied environments, places, and communities where the elderly reside, work, spend time, and receive care. This research explores the meanings of old age, home, and neighborhood for the elderly in the context of “aging in place.” This study utilized an interpretive social science approach to collect data on the experiences of 20 older people living in three middle-income districts of Ankara. Data obtained through semi-structured interviews were subjected to qualitative analysis. The findings of this study suggest that negative meanings such as loneliness, weakness, disability, dependency, and worthlessness were attributed to old age. Although the elders attributed positive meanings such as freedom, comfort, tranquility, and safety to the concept of home, nursing homes were perceived as spaces of abandonment, necessity, and institutional abuse. The neighborhood was depicted as a *place of life experiences* where memories founded on neighborhood, friendship, mutual trust, and cooperation have been accumulated, as well as a *place of familiarity* owing to repeated daily practices and experiences. The results highlight the importance of examining the elderly in their own environment and from their own perspectives, as understanding their aging and aging places/spaces can significantly inform the development of relevant policies and programs.

Keywords: Aging in place, Home, Neighborhood.

Başvuru/Submitted: 30.03.2019 **Kabul/Accepted:** 08.05.2019

Sorumlu yazar/Corresponding author: Ertuğrul Murat ÖZGÜR / ozgur@ankara.edu.tr

Atıf/Citation: Ozgur, E. M., Yildirim, S., Su, G. (2019). Kentsel yaşlanma coğrafyaları: Ankara kentinde yerinde yaşlanma bağlamında yaşlılığın, evin ve mahallenin anlamları. B. Gonencgil, T. A. Ertek, I. Akova ve E. Elbasi (Ed.), 1st Istanbul International Geography Congress Proceedings Book (s. 375-383) içinde. İstanbul, Türkiye: Istanbul University Press. <https://doi.org/10.26650/PB/PS12.2019.002.038>

1. GİRİŞ

Araştırmacıların ve istatistiklerin işaret ettiği gibi son yıllarda Türkiye'nin ulusal yaş yapısında önemli değişimler yaşanmakta ve ülke nüfusunda hızlı bir yaşlanma eğilimi gözlenmektedir (Arun, 2013; Behar, 2006; Eryurt, 2014; Özgür, 2019; Türkiye İstatistik Kurumu-TÜİK, 2015). Türkiye'de 15 yaş altı çocuk nüfus oranı düşerken, 65 yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfus içindeki payı yükseliyor, tahminler gelecekte yaşlı nüfusun yükselmeye devam edeceğini gösteriyor.

Türkiye nüfusunun yaş yapısındaki değişim ve nüfusun yaşlanması, ana yaş gruplarının nüfus büyüklüklerinde ve toplam nüfus içindeki oranlarında açıkça görülmektedir (Çizelge 1). Genç nüfus olarak kabul edilen 0-14 yaş grubunun yüzdesi, 1980'li yılların başına kadar %40'ın üzerinde olduğu halde; 2000 yılında çarpıcı bir biçimde %30 seviyesine düşmüştür. Bu düşüş, yaşlı nüfustan ziyade 15-64 yaş grubunu artırmış, böylece potansiyel çalışma çağındaki nüfus açısından demografik bir fırsat penceresi yaratmıştır (Behar, 2006). Ancak artık günümüzde hem genç nüfus oranı %25'in altına düşmüş hem de bu nüfus grubu, sayısal olarak da azalmaya başlamıştır (Çizelge 1). Bununla birlikte 15-64 yaş grubundaki önce durağanlaşma ve sonra azalma ile fırsat penceresinin kapanacağı tahmin edilmektedir (TÜSİAD, 1999).

Ülke toplam nüfusu içinde yaşlı nüfusun(65 yaş ve üzeri) yüzdesi, 2000'li yılların başına kadar %5,0'in altında kaldığı halde; 2000 sayımından itibaren Türkiye toplumu içinde hem yaşlıların sayısı hem de oranı gittikçe artmaya başlamıştır. Böylece 2000 yılında %5,7 olan yaşlı oranı, 2014 yılında % 8,0, 2018'de % 8,8 düzeyine erişmiştir; yaşlıların sayısı da bu yıllarda sırasıyla yaklaşık 3,9 milyon, 6,2 milyon ve 7,2 milyon kişi olmuştur (TÜİK, 2018). Türkiye İstatistik Kurumu'nun tahminlerine göre 2040 yılında yaşlıların toplam nüfusun %16,3'ünü (16,4 milyon yaşlı) oluşturması, yüzyıl ortasında da %20'sini aşması beklenmektedir (Çizelge 1). Kısacası bu yaş pateni, Türkiye'de yaş grupları arasındaki dengenin değişimini, yaş yapısının gençlikten yaşlılığa geçişini temsil etmektedir.

Çizelge 1: Ana yaş gruplarına göre Türkiye nüfusu, 1940–2060 (bin kişi)

Yıllar	0-14	15-64	65+	Toplam
1940	7.503	9.669	630	17.821
%	42,1	54,3	3,5	
1960	11.427	15.299	979	27.755
%	41,2	55,1	3,5	
1980	17.434	25.022	2.113	44.737
%	39,0	55,9	4,7	
2000	20.220	43.702	3.859	67.804
%	29,8	64,5	5,7	
2018	19.184	55.633	7.186	82.003
%	23,4	67,8	8,8	
2040 (t)	19.334	64.623	16.374	100.331
%	19,3	64,4	16,3	
2060 (t)	18.126	64.727	24.243	107.096
%	16,9	60,4	22,6	

Kaynak: Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, 1935-2000; Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2008-2018 ve TÜİK, Nüfus Projeksiyonları, 2018-2080.
(t): tahmin

Yaşlı insanlar, gittikçe artan şekilde kentsel çevrelerin önemli bir parçası haline gelmekte ve yaşlanma, gelecekte yaşlıların yaşadıkları mekânlarla ilgili bazı sonuçlar doğuracak gibi görünmektedir. Coğrafi gerontoloji çalışmaları, yaşlı insanların ihtiyaç duydukları özel yaşam çevreleri (ev ve ikametgâh alanı) ve bu çevreler içindeki etkileşimlerden; yaşlıların yaşadıkları, çalıştıkları, zaman geçirdikleri ve bakım hizmeti aldıkları farklı çevrelerin, yerlerin ve toplulukların bağlamsal yönlerine kadar çeşitli meselelerle ilgilenmektedir. Bu alandaki çalışmalar, aynı zamanda bir ev, mahalle, kent merkezi gibi belirli yaşam ortamlarının nasıl yaşlı insanlar için *yaşlı dostu* (age-friendly), uygun ve sağlıklı çevrelere dönüştürülebileceği üzerine odaklanmaktadır. Araştırmalar yaşlanmanın gerçekleştiği mekânsal bağlamları dikkate alarak, yaşlı yetişkinlerin mümkün olduğu kadar alışık oldukları ortamlarda yaşamayı ve *yerinde yaşlanmayı* (aging in place) tercih ettiklerine vurgu yapmaktadır.

Türkiye'de aile yapısındaki değişimler ve demografik dönüşümler, yaşlıların konut ihtiyaçlarını ve yaşam çevrelerini düşünmeyi, anlamayı ve politikalar/programlar üretmeyi zorunlu kılmaktadır. Yaşlılar ister kendi evlerinde (yerinde yaşlanma) isterse başka lokasyonlarda (akraba yanında, huzur/bakım evinde ya da gelecekte gündeme gelecekte başka topluluk temelli konut modellerinde) yaşlılık dönemlerini

geçirsinler, ileri yaşlardaki yaşamda(later life) içinde yaşanılan evin ve mahallenin anlamı, anlaşılması gereken kavramlardır. Bu, yaşlı insanlar ile yaşam çevreleri arasındaki ilişkiyi tanımlamak, açıklamak ve değiştirmek/en uygun duruma getirmek için önemlidir. *Bakımın coğrafyaları* (Geographies of care) bağlamında ev, bakım hizmetlerinin verilmesi ve alınması için en önemli yer olarak görülmektedir. Yaşlanmayla birlikte bireyin yetkinlikleri azaldığından ve değişen koşullara uyum sağlaması zorlaştığından sağlıklı, aktif, kaliteli ve toplumla bütünleşik bir yaşlanma için yaşlıların içinde yaşadığı yaşam çevreleri olarak kent ve mahallelerinin önemi de gittikçe artmaktadır. Çeşitli sağlık hizmetlerine ve sosyal desteğe erişimi olanaklı kılan bir çevrede yaşamak, özellikle yaşamın ileri aşamalarındaki kişilerin güvenlik ve aidiyet duygusu için daha da kritik hale gelmektedir. İleri yaşlardaki yaşamda evin anlamı, Batı literatüründe pek çok araştırmanın konusu olmuştur (Bigonnesse ve ark., 2014). Ancak Türkiye’de bu bağlamda, hatta genel olarak evin anlamını inceleyen çalışmalar çok azdır (örn. Düzcan, 2012; İnceoğlu, 1999).

2. YÖNTEM

Bu bildiride yaşlanmanın coğrafyaları perspektifinden yerinde(evinde) yaşlanma ve yaşlıların yaşam çevreleri bağlamında kentsel yaşlanmaya odaklanılmaktadır. Araştırma, kentsel bir alanda yaşlılığın, yaşlılar için evin ve mahallenin anlamlarını keşfetmeyi ve araştırmaların, politikaların ve programların geliştirilmesi için bazı çıkarımlarda bulunmayı amaçlamaktadır. Çalışma, anlamlı toplumsal eylemi, toplumsal olarak inşa edilen anlamı ve değer göreceliğini vurgulayan *yorumlayıcı* sosyal bilim yaklaşımıyla yürütülmüştür ve bu nedenle araştırma için nitel yöntem benimsenmiştir. Araştırmanın verisi, Ankara kentinin büyük ölçüde orta gelirli hane halklarının yaşadığı üç semtinde (Etimesgut, Sincan ve Dikmen) oturan 20 yaşlı yetişkinin(65 ve üzeri yaşlarda) deneyimlerine dayanmaktadır. Yarı yapılandırılmış soruların sorulduğu derinlemesine görüşmeler yardımıyla elde edilen veriler, içerik ve betimsel analize tabi tutulmuş ve yorumlanmıştır.

3. BULGULAR

Yaşlılığın Anlamı

Araştırmanın bulguları, bazı katılımcıların yaşlılığa iyi bir dönem ve tecrübe gibi olumlu anlamlar yüklese de çoğunluğu daha ziyade yalnızlık, güçsüzlük, iş göremezlik, yetersizlik, engellilik, bağımlılık, yoksunluk, ölüme yakınlık ve değersizlik gibi olumsuz anlamlar yüklediğine işaret etmektedir (Şekil 1). Bu konuda örnek olarak şu alıntılar verilebilir:

“...Yaşlılık zor bir şey. Beşinci kata zor çıkıyorum. Bazen yürüyemiyorum. Gün geçtikçe **ölüme yaklaştığımı hissediyor insan**. **Yalnızlık** demek, **çökmek** demek, **işe yaramamak** demek, **önemsenmemek** demek yaşlılık”. [K-1].

“Yaşlılık o kadar zor ki **çocuk bile senden güçlü** oluyor. Oturup bazen ağlıyorum, çünkü geçmiş günleri hatırlıyorum. Güç kuvvet kalmıyor. **Yalnız** kalıyorsun oğlun, kızın, eşin herkes gidiyor. Dünya da bir başına kalıyorsun. Hem eşin dostun gidiyor, hem sağlığın gidiyor, insanın içini **hüzün** kaplıyor.” [K-6]

“...**Yaşlanınca beden de saygınlığın da azalıyor**. Yoruluyorum, ağrım, sızım oluyor. Yediklerim dokunuyor. Bazen yemeklerimi bile kızım getiriyor. İnsan **işe yaramaz** oluyor yaşlılık böyle bir şey”. [K-3]

“Yaşlılık, **halsizlik**, koşturamamak, ulaşamamak **eve bağlı kalmak** bana göre. Her yere yetişemiyorsun, her şeye ulaşamıyorsun. Gençken insan daha aktif oluyor, uzak mesafelere rahatlıkla gidip geliyorsun, ama şimdi genelde mahalle etrafında dolanırım”. [K-12]

Şekil 1: Yaşlı katılımcıların yaşlılık tanımlamalarına ilişkin kavramsallaştırma

Evin ve Huzurevinin Anlamları

Katılımcılar tarafından, konut, yuva, sıcaklık, sığınak, yaşam alanı, ailenin kurulduğu, çocukların büyütüldüğü yer, özgürlük, bağımsızlık, rahatlık, fiziksel ihtiyaçların karşılandığı alan, yaşamın geçtiği yer, yaşanmışlıkların olduğu alan, geçmişin hatırlandığı yer, huzur, güven, sırdaş, yaşam, aile gibi daha ziyade iyi duygular çağrıştıran olumlu anlamlar yüklenen ev, yaşlılar tarafından yaşamın mekânsallığını temsil ederek bir bakıma *zamanın mekânla bütünleştiği yer* olarak görülmektedir ve bu yüzden de çoğunlukla kendileri için en uygun yaşlanma yeri olarak tanımlanmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2: Yaşlı katılımcıların ev tanımlamalarına ilişkin kavramsallaştırma

Bazı katılımcıların ev ve evde yaşlanma konusundaki düşünceleri şöyledir:

“Daha özgürsün, daha rahatsın, istediğini yiyip içiyorsun, istediğinde geziyorsun... Başkasının evinde olsam bu kadar özgür olamam; evin dışını bırak, içinde bile özgür olamam. Maaşım var, evim var, kafam rahat evimde. Ev benim için üç kelime ile huzur, rahatlık ve özgürlük demek. Hem rahatlık var, hem de yani yılların birikintisi var... Ev, hayat demek, yani ne yaşarsan burada yaşıyorsun her şey gözünün önüne geliyor.” [K-12]

“(Ev), Huzur, güven ve rahatlık demek. Kimseye minnetin yok, rahatlıkla kullanıyorsun. İstedğin her şeyi istediğin zaman yapıyorsun. İster yatıyorsun, ister kalkıyorsun. Evinde özgürsün. Yok gün geçmiyor vakit geçmiyor. Ama evimize 20 yıldır alıştık. Başka yer istemeyiz. Tanıdıklarım, çevrem falan burada. Evimde yaşlandığım için burada onlarla vakit geçirmek iyi.” [K-14]

“Ev benim için huzurlu olduğum rahat ettiğim yer, kendimi ait hissettiğim yer, aidiyetim. Evimi seviyorum...” [K-21]

“Tabi tabii, en azından evde geçirmek iyi kendini huzurlu hissediyorsun, bildiğin tanıdığın yerdesin, yabancılık çekmiyorsun. Ev, ömrümü geçirdiğim, yaşadığım yer, ev olmasa ne yapardık çok şükür yatacak yerimiz var.” [K-22]

“Burada huzurluyum, istediğimi yapıyorum. Acıksam kalkıp yerim, istediğim zaman yatar istediğim zaman kalkarım. Bütün ömrüm burada geçti. Başkasının evinde yaşasam, rahat olamam. Kötü yanı işte her işi kendim yapmak zorunda olmam. Ev, benim için her şey demek. Rahat olduğum, ömrümü yaşadığım, bazen mutlu, bazen kötü anılarımın olduğu bir yuva demek.” [K-5]

“..En hüzünlü olduğum yer evim de olsa en huzurlu olduğum yer de evim. Evin kötü yanı, duyguları daha yoğun yaşıyorsun, anılar daha çok aklına takılıyor. Çoluk çocuğumun eşimin fotoğrafları var, huzur ifade ediyor. Sanki onlardan geriye bu ev kalmış gibi. Bir zamanlar bu ev hepsiyle dolup taşarken şimdi evle ikimiz kaldık. Duvarlar, sırdaşım oldu artık.” [K-4]

Yaşlı yetişkinleri açısından kendi evinde yaşlanmanın genellikle iyi, bununla birlikte bazı kötü yönleri vardır. (Çizelge 2)

İyi Yönleri

- Özgür olma
- Rahat olma, kafa dinçliği
- Güvende hissetme
- Mutlu olma
- Huzurlu olma
- Anılarla yaşama
- Aşinalık/alışkın olma
- Başkalarına yük olmama
- Kendini fazlalık hissetmeme

Kötü Yönleri

- Yalnızlık
- Mahkumiyet duygusu
- Sıkıcı olma
- Kendine yetemezlik
- Geçmişle hüzünlenme, duygu yoğunluğu
- Kendini güçsüz hissetme

Çizelge 2: Yaşlı yetişkinleri açısından kendi evinde yaşlanmanın iyi ve kötü yönleri

Kurumsal bakımı temsil eden huzurevi ise, yaşlılar tarafından daha çok kuralcı ve sıkıcı, özgürlüğü kısıtlayıcı, soğuk ve sevgisiz, uzak durulması gereken *terk edilmişlik, kimsesizlik, yalnızlık, mecburiyet ve kurumsal istisamar mekânları* olarak nitelendirilmektedir. Yaşlı katılımcıların bir yaşlanma mekânı olarak huzurevine ilişkin tanımlamaları, genellikle olumsuz anlamlar içermektedir:

“Huzurevini istemem, bedava olsa bile istemem, kim ister ki. İnsan evlatlarıyla yaşamak ister, ama onlara yük olmak ta istemez. Huzurevi resmi bir kurum, hastane gibi, askerlik gibi insan sıkılır disiplinli olur. İllaki bir resmiyet vardır, evdeki şefkat olmaz.” [K-11]

“Allah düşürmesin, evimiz iyi. Orası ne kadar rahat olursa olsun arkadaşlarımız olursa olsun yine de resmi bir kurum, yani ev gibi olmaz hiçbir yer. Haberlerde falan görüyoruz, dövüyorlar bakmıyorlar Allah oradakilere yardım etsin.” [K-2]

“Huzurevi istemezdim, kendi evim daha rahat, istemem. Huzurevine kimsesizler gider, ben kimsesiz miyim? Ne işim var orada? Evim bana yeter.” [K-20]

“Hayır, huzurevinde kalmak istemezdim, soğuk odalar, zor bir hayat, kimsesizsin, yalnızsın.” [K-21]

Az sayıda katılımcı huzurevine *iyi bakım ve hizmet yeri ve arkadaşlık ortamı* gibi olumlu anlamlar yüklemiştir.

Mahallenin Anlamı

Bir yaşam çevresi olarak mahalle, yaşlılar tarafından komşuluk ve beraberlik etrafında şekillenen, karşılıklı güven, yardımlaşma ve sosyo-kültürel benzerlik üzerine temellenen anıların biriktirildiği *yaşanmışlıklar yeri* ve yinelenen gündelik pratikler ve deneyimler nedeniyle *alışkanlıklar/aşinalıklar yeri* olarak betimlenmektedir. Çoğu katılımcı mahallede geçirilen uzun sürenin rolünü vurgulamaktadır.

“Alışkınım sessiz sakin komşularımız da iyi insanlar. Uzun süre burada yaşamamız herkesi akraba gibi yapıyor. Komşularımızla yakın oluyoruz kaynaşıyoruz. Hepsini evladım gibi oluyor.” [K-6]

“Uzun süredir burada olmamız buranın yapısına alışmamızı sağlıyor. Mahalleliler hemen hemen aynı yapıda insanlar. Sosyal olarak, kültürel olarak benzer özellikte insanların olması mahalleyi daha kaynaşmış hale getiriyor. Herkes birbirine alışkın. Yani uzun süre burada olmak kaynaşmayı sağlıyor.” [K-4]

“Uzun süre oturmak buraya bağlanmamı sağlıyor. Komşularım akraba gibi olduk. O kadar uzun sürelerdir aynı yerdeyiz ki buranın manevi değeri çok artıyor. Ölen komşularımız olunca çok üzülüyoruz, sanki evin içinden aileden birisi ölmüş gibi oluyor.” [K-12]

“Mahalle arasındakileri iyi tanırım, sokaktakileri tanıyorum, komşularım çok iyidir. Esnafı eşim çok iyi tanır. Onlar da bizi çok iyi tanır. Bir şey istediğimizde gözlerini kırpmadan verirler, esnafımız çok anlayışlı ve saygılı. Sokağı inince de hemen market var eve de yakın.” [K-16]

Şekil 3: Yaşlı katılımcıların mahalle tanımlamalarına ilişkin kavramsallaştırma

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bazı araştırmalarda ev, anlamını akrabalık ilişkilerinin güçlendirdiği, sosyal bir birim olarak tanımlanır (Gans, 1962) ya da kendi kendini ifade etme ve kimliğin bir aracı olarak görülür (Rapoport, 1982). Konutun ve içinde yaşanacak alanların seçimi ve bunların dış görünüşünün, dekorunun, mobilyalarının ve benzeri şeylerinin kişiselleştirilmesiyle konutun psikolojik olarak bir eve dönüştürülebileceği ileri sürülür (Sixsmith, 1986). Fenomenolojik yönelimli araştırmacılar, kendileme[*appropriation*] (Korosec-Serfaty, 1985) ve yerlere kökleşmişlik (Relph, 1976) kavramlarını vurgular. Bu bağlamda ev, duygusal öneme sahip, bir aşinalık[*familiarity*] ve aidiyet merkezi olarak görülür (Tuan, 1977; Seamon, 1979; Buttimer, 1980). Yaşam boyunca evin anlamına odaklanan Zingmark ve arkadaşlarının (1995) tanımladıkları ana temalar arasında güvenlik, kökleşmişlik, neşe, mahremiyet, beraberlik/birliktelik[*togetherness*], tanıma ve kontrol yer alıyordu.

İnsan ile yer arasında kurulan bağ ve bağlantılar literatürde, yer sevgisi[*topophilia*] (Tuan, 1974), kökleşmişlik[*rootedness*] (Relph, 1976; Buttimer, 1980), yer bağımlılığı[*place dependence*] (Stokols ve Shumaker, 1981), yer kimliği[*place identity*] (Proshansky, 1978; Proshansky vd. 1983), kent kimliği[*urban related identity*] (Lalli, 1992), yer duygusu [*sense of place*] (Hummon, 1992), yer bağılılığı[*place attachment*] (Altman ve Low, 1992), topluluk duygusu[*sense of community*] (Sarason, 1977), topluluk bağılılığı[*community attachment*] (Kasarda ve Janowitz, 1974) gibi birçok kavram ile tartışılmaktadır. Böylece daha geniş teorik modeller yardımıyla, inşa edilen evin anlamı tanımlanmaya çalışılmıştır (Altman ve Low, 1992).

Rowles ve Ravidal (2001), yer duygusunun önemli bir anlam, kaynağı olduğunu vurgular. Anlam türetme ve sürdürme yeteneğinin hem yerin inşası hem de kişiliğimizin içinde yaşadığımız yerlerin hatırlanması ve bütünleştirilmesi sayesinde bir destek kaynağı olduğunu ve yaşlılıkta refahla ilgili olabileceğini belirtir. Onlar, topladığımız insan eseri eşyalarda ve sahip olduğumuz yerlerde kim olduğumuzu tanımladığımızı söyler. Yer kavramı, ev ya da mahalle gibi görülebilen ve dokunulabilen *fiziksel boyut*; diğer insanlarla ilişkileri ve ilişki biçimlerini içeren *sosyal boyut*; aidiyet ve bağıllık duygusu ile ilgili olan *duygusal veya psikolojik boyut*; yaşlı insanların değer, inanç, etnisite ve sembolik değerleri ile ilgili olan *kültürel boyut* olmak üzere dört boyutta ele alınabilir (Iecovich, 2014). Chaudhury ve Rowles (2005), evin ait olduğumuz yer olduğunu ve deneyimlerimizin, hatıralarımızın, hayallerimizin ve özlemlerimizin onun içinde gerçekleştiğini belirtir. Ev, yaşam deneyiminin fiziksel ve sosyal bağlamını sağlar, kendisini anıların maddi gerçekliği içinde saklar ve hayal gücümüz için ana eksen oluşturur.

Ev, yaşlılıkta yeni anlamlar kazanır, çünkü yaşlanan bireyin işlevsel kapasitesinin, özellikle de ileri yaşlılıkta, azalan işlevselliğini telafi etmeye hizmet eder. Ev ortamı, hem yaşlıların bu mekânda harcadığı zaman açısından hem de pek çok aktivitenin gerçekleştiği yer olarak yaşlılıktaki başlıca yaşam alanıdır. Bu yüzden yaşlı insanlar evde gençlerden daha fazla zaman geçirir (Oswald ve Wahl, 2005). “Yerinde yaşlanma” kurum bakımı yerine, yaşlı insanların mümkün olduğu kadar uzun süre kendi evinde ve toplum içinde bağımsız aktif ve sosyal olarak yaşamını sürdürmesini anlatır (Wiles ve ark., 2011). Çoğu yaşlı, yaşamını kontrol etmek daha kolay olduğu; kimliğini ve refahını korumayı sağladığı için kendi evinde olabildiğince uzun süre kalmayı tercih eder (Cutchin, 2004). Yaşlı birisi için yer değiştirmek, sosyal ilişkileri kaybetmek, günlük rutinleri ve yaşam tarzını değiştirmek, bağımsızlığı yitirmek veya taşınacak ikametgâh birimindeki mekân yetersizliği nedeniyle bazı kişisel eşyaları geride bırakmak anlamına gelir (Iecovich, 2014). Bu ev ve çevresi için yeniden anlamlandırma sürecini başlatmak demektir ki bütün bunlar duygusal stres, depresyon, yalnızlık, uyum güçlüğü, fonksiyon bozukluğu ve zayıflık, yanı sıra düşük gelirli için ekonomik sıkıntı ile sonuçlanabilir (Chappin ve Dobbs-Kepper, 2001).

Araştırmanın bulguları, genel olarak literatürle uyumludur. Ev, yaşlılar tarafından yaşamın mekânsallığını temsil ederek bir bakıma *zamanın mekânla bütünleştiği yer* olarak görülmektedir ve bu yüzden de çoğunlukla kendileri için en uygun yaşlanma yeri olarak tanımlanmaktadır. Kurumsal bakımı temsil eden huzurevi, araştırmaya katılan yaşlılar tarafından *terk edilmişlik, kimsesizlik, yalnızlık, mecburiyet ve kurumsal istismar mekânları* olarak nitelendirilmektedir. Bir yaşam çevresi olarak mahalle, yaşlılar tarafından komşuluk ve beraberlik etrafında şekillenen, karşılıklı güven, yardımlaşma ve sosyo-kültürel benzerlik üzerine temellenen anıların biriktirildiği *yaşanmışlıklar yeri* ve yinelenen gündelik pratikler ve deneyimler nedeniyle *alışkanlıklar/aşinalıklar yeri* olarak betimlenmektedir. Yaşlıların çoğunluğu, toplumdaki olumsuz kurumsal bakım önyargısının da etkisiyle aşına oldukları ev ve mahallelerde yaşlılık dönemlerini geçirmek istemektedir.

Çalışmanın sonuçları, yaşlıların kendi ortamında ve onların bakış açısıyla incelenmesinin, yaşlılığın ve yaşlanma yerlerinin/mekânlarının anlaşılmasının politika ve programların geliştirilmesi için çok önemli olduğuna işaret etmektedir. Araştırma, yaşlılar arasında yer bağlılığının güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle yaşlılar için yer bağlılığının ana unsurları olan ev ve mahalle ortamına daha fazla önem verilmesi, yaşlı dostu hale getirilmesi yerinde olacaktır. Yaşlıların aşına oldukları sosyal ve fiziksel çevrelerde yaşaması, onların kendini rahat, güvende, mutlu hissetmesine, sosyal destek almasına, olumlu katkı sağlayacaktır. Yaşlıların yakın çevresinden alabileceği sosyal desteğin yanında, ev yakın çevresindeki sağlık hizmetleri, serbest zaman ve sosyalleşme mekânlarının da ileri yaşlılık döneminde yaşam doyumu için önemli fırsatlar sağlayabilir. Yüksek mahalle kalitesi ve algılanan mahalle bağı, yaşlılıktaki sağlık sorunlarını azaltmak açısından önemli olabilir (Oswald ve ark., 2010). Kurumsal bakım konusundaki önyargıların giderilmesi, bazıları için huzur/bakım evi gibi tesislerin *doğru yaşlanma yeri* olabileceğinin topluma anlatılması gerekir.

KAYNAKÇA

- Altman, I. & Low, S. M. (Eds.). (1992). *Place attachment. New York: Plenum Press.*
- Arun, Ö. (2013). Ageing in Turkey: The Peter Pan Syndrome? In J. Troisi & H. J. von Kondratowitz (Eds.), *Ageing in the Mediterranean* (pp. 301-328). London: Policy Press.
- Behar, C. (2006). Demographic developments and “complementarities”: Ageing, labor and migration. *Turkish Studies*, 7(1), 17-31. <https://doi.org/10.1080/14683840500520543>
- Bigonnesse, C., Beaulieu, M. & Garon, S. (2014). Meaning of home in later life as a concept to understand older adults' housing needs: Results from the 7 age-friendly cities pilot project in Québec. *Journal of Housing For the Elderly*, 28(4), 357-382. <https://doi.org/10.1080/02763893.2014.930367>
- Buttimer, A. (1980). Home reach and the sense of place. In A. Buttimer & D. Seamon (Eds.), *The Human experience of space and place* (pp.166-187). London: Croom Helm.
- Chapin, R. & Dobbs-Kepper, D. (2001). Aging in place in assisted living: Philosophy versus policy. *Gerontologist*, 41(1), 43–50. <https://doi.org/10.1093/geront/41.1.43>
- Chaudhury, H. & Rowles, G.D. (2005). Between the shores of recollection and imagination: Self, aging, and home In Graham D. Rowles and Habib Chaudhury (Eds.), *Home and identity in late life: International perspectives* (pp.3-18). New York: Springer.
- Cutchin, M.P. (2004). Using Deweyan philosophy to rename and reframe adaptation-to-environment. *American Journal of Occupational Therapy*, 58(3), 303–312. doi.10.5014/ajot.58.3.303
- Gans, H. (1962). *The urban villagers*. Glencoe, Illinois: The Free Press.
- Düzcan, E. (2012). *Türkiye'deki güncel konut araştırmalarında ev olgusu*. (Yüksek Lisans Tezi). Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Eryurt, M.A. (2014). Türkiye'de yaşlı nüfus ve yaşlılık dönemiyle ilgili yaşam tercihleri. *Türkiye aile yapısı araştırması: Tespitler, öneriler içinde* (s. 88-109). İstanbul: TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Hummon, D.M. (1992). Community attachment. Local sentiment and sense of place. In I. Altman, & S. M. Low (Eds.), *Place attachment* (pp. 253-277). New York and London: Plenum Press.
- Iecovich, E. (2014). Aging in place: From theory to practice. *Anthropological Notebooks*, 20(1), 21–33. Erişim adresi: <https://pdfs.semanticscholar.org/f9fc/8e6e859408543cb512a499d37a4267edb348.pdf>
- İnceoğlu, A.A. (1999). *Evin anlamı ve kentleşme süreçleri*. (Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kasarda, J.D. & Janowitz, M. (1974). Community attachment in mass society. *American Sociological Review*, 39(3), 328-339. doi:10.2307/2094293
- Korosec-Serfaty, P. (1985). Experience and use of the dwelling. In I. Altman and C. M. Werner (Eds.), *Human behaviour and environment, Vol 8: Home environments*. London: Plenum Press.
- Lalli, M. (1992). Urban-related identity: Theory, measurement, and empirical findings. *Journal of Environmental Psychology*, 12(4), 285–303. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(05\)80078-7](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(05)80078-7)
- Oswald, F. & Wahl, H.W.(2005). Dimensions of the meaning of home in later life. In Graham D. Rowles & Habib Chaudhury (Eds.), *Home and identity in late Life: International perspectives* (pp.21-45). New York: Springer.
- Oswald, F., Jopp, D., Rott, C. & Wahl, H.W. (2010). Is aging in place a resource for or risk to life satisfaction? *The Gerontologist*, 51(2), 238-250. doi: 10.1093/geront/gnq096
- Özgür, E.M. (2019). Yaşlanmanın coğrafyaları: Coğrafi gerontolojide ilerleme, tartışmalar ve araştırma gündemi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 17(1), 78-109. doi: 10.33688/aucbd.512325
- Proshansky, H.M. (1978). The city and self-identity. *Environment & Behavior*, 10(2) 147–169. <https://doi.org/10.1177/0013916578102002>
- Proshansky, H. M., Fabian, A. K. & Kaminoff, R. (1983). Place identity: Physical world socialization of the self. *Journal of Environmental Psychology*, 3(1), 57-83. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(83\)80021-8](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(83)80021-8)
- Rapoport, A. (1982). Identity and environment: a cross-cultural perspective. In J.S. Duncan (Ed.), *Housing and identity* (pp.6-35). New York: Homes and Meier.
- Relph, E. (1976). *Place and placelessness*. London: Pion.
- Rowles, G. D. & Ravdal, H. (2001). Aging, place and meaning in the face of changing circumstances. In R. Weiss & S. Bass (Eds.), *Challenges of the third age: Meaning and purpose in later life* (pp. 81–114). New York: Oxford University Press.
- Sarason, S. (1974). *The psychological sense of community: Prospects for a community psychology*. Oxford, England: Jossey-Bass.
- Seamon, D. (1979). *A geography of the lifeworld*. London: Croom Helm.
- Sixsmith, J. (1986). The meaning of home: An exploratory study of environmental experience. *Journal of Environmental Psychology*, 6(4), 281-298. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(86\)80002-0](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(86)80002-0)

- Stokols, D. & Shumaker, S.A. (1981). People in places: A transactional view of settings. In J. Harvey (Ed.), *Cognition, social behavior and the environment* (pp. 441-488). Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Tuan, Y. F. (1974). *Topophilia: A study of environmental perception, attitudes, and values*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Tuan, Y.F. (1977). *Space and place: The perspective of experience*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Türkiye İstatistik Kurumu-TÜİK (2015). *İstatistiklerle yaşlılar 2014*. Ankara: TÜİK.
- TÜİK (2018). Demografik göstergeler, 2000-2025. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1027
- TÜSİAD (1999). *Türkiye'nin fırsat penceresi: Demografik dönüşüm ve izdüşümleri*. İstanbul: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği. Erişim adresi: <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/1851-turkiyenin-firsat-penceresi-demografik-donusum-ve-izdusumleri>.
- Wiles, J.L., Leibing, A., Guberman, N., Reeve, J. & Allen, R.E.S. (2011). The meaning of “aging in place” to older people. *The Gerontologist*, 52(3), 357-366. doi: 10.1093/geront/gnr098.
- Zingmark, K., Norberg, A. & Sandman, P.O. (1995). The experience of being at home throughout the life span. Investigation of persons aged from 2 to 102. *International Journal of Aging and Human Development*, 41(1), 47-62. doi: 10.2190/N08L-42J5-31D2-JUQA